

Mariusz ZIELIŃSKI
Politechnika Śląska

EFEKTYWNOŚĆ – UJĘCIE EKONOMICZNE I SPOŁECZNE

Streszczenie. Artykuł ma charakter teoretyczny i dotyczy analizy pojęcia efektywności oraz sposobów jej mierzenia. W pierwszej części artykułu efektywność jest analizowana w ujęciu ekonomicznym, z uwzględnieniem podstawowych pojęć z nią związanych oraz perspektyw jej rozpatrywania. Druga część artykułu dotyczy społecznego spojrzenia na efektywność i uwzględnia koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu jako sposobu nakłonienia przedsiębiorstw do działań prospołecznych. W ostatniej części przedstawiono możliwości szacowania efektywności na podstawie mierników produktywności zasobów i wskaźników finansowych.

Słowa kluczowe: efektywność ekonomiczna, nakład, koszt, społeczna odpowiedzialność biznesu, mierniki produktywności

EFFECTIVENESS – ECONOMIC AND SOCIAL DEPICTION

Summary. The article is of theoretical character and concerns an analysis of the definition of effectiveness and the ways of its measurement. In the first part of the article, effectiveness is considered in an economic depiction, with inclusion of the basic definitions connected with it and of perspectives of its examination. The second part of the article is related to an outlook on effectiveness and involves a concept of corporate social responsibility as a way of inducing companies to pro-social actions. In the last part of the article there are possibilities presented concerning the estimation of effectiveness based on productivity measures of resources and financial indicators.

Keywords: economic effectiveness, outlays, costs, corporate social responsibility, productivity measures

1. Efektywność z perspektywy teorii ekonomii

Gospodarka dysponuje mniej lub bardziej ograniczonymi zasobami (ziemi, surowców, kapitału, osób aktywnych zawodowo), w związku z czym konieczny jest wybór kierunków (sposobów) wykorzystania tych zasobów w celu osiągnięcia założonych celów społeczno-gospodarczych. Podstawowym celem gospodarki narodowej jest zaspokajanie potrzeb członków społeczeństwa. O efektywności można mówić, gdy zastosowanie zasobów gospodarczych pozwala na możliwie najpełniejsze zaspokojenie tych potrzeb¹.

W ujęciu ekonomicznym efektywność gospodarowania jest rozpatrywana na podstawie porównania nakładów i efektów działań gospodarczych². Ograniczoność zasobów implikuje konieczność ich racjonalnego wykorzystania. Co więcej, należy dążyć do zwiększenia tej racjonalności w celu utrzymania (zwiększenia) konkurencyjności (gospodarki, regionu, przedsiębiorstwa). Mówi o tym zasada racjonalnego gospodarowania, prezentowana w dwóch ujęciach, tj. jako zasada największego efektu lub najmniejszego nakładu³. Zasada największego efektu zaleca maksymalizowanie efektów przy dotychczasowym poziomie nakładów i jest preferowana w okresie dobrej koniunktury gospodarczej (w praktyce decydenci skupiają się na tym, żeby w warunkach rosnącego rynku zbytu efekty rosły szybciej od nakładów). Zasada najmniejszego nakładu zaleca natomiast minimalizowanie nakładów przy dotychczasowym poziomie efektów i jest preferowana w okresie załamania gospodarczego (w praktyce decydenci skupiają się na tym, żeby dostosować nakłady do efektów malejących na skutek załamania sprzedaży).

Dokonując szacunku efektywności, z reguły wykorzystuje się przychody (jako obraz efektów) i koszty księgowo (jako obraz nakładów). W przypadku przychodów (utargu), rozumianych jako środki uzyskane ze sprzedaży produktów i usług w jakimś okresie, jest zgoda co do rzetelności odzwierciedlenia przez nie efektów. Nie do końca jednoznaczne jest natomiast pojęcie nakładów. W teorii mikroekonomii podkreśla się, że nie wszystkie nakłady znajdują odzwierciedlenie w koszcie księgowym, obejmującym faktycznie poniesione wydatki związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Ekonomisci zwracają uwagę na koszt alternatywny (koszt utraconych możliwości), wskazując na dochody, które mógłby dany czynnik produkcji (kapitał, praca) przynieść, gdyby został wykorzystany w innym, możliwie najlepszym zastosowaniu⁴. Przykładem rozbieżności między kosztami „księgowymi” a „ekonomicznymi” jest uwzględnienie w przypadku tych drugich kosztów

¹ Samuelson P.A., Nordhaus W.D.: *Ekonomia*, t. 1. PWN, Warszawa 2006, s. 26.

² Milewski R., Kwiatkowski E. (red.): *Podstawy ekonomii*. PWN, Warszawa 2005, s. 17; McConnell C.R.: *Economics*. McGraw-Hill, New York, St. Louis 1984, p. 18-19.

³ Milewski R. (red.): *Elementarne zagadnienia ekonomii*. PWN, Warszawa 1994, s. 17-18.

⁴ Milewski R., Kwiatkowski E. (red.), op. cit., s. 115-116.

wykorzystania kapitału własnego (w postaci utraty potencjalnych dochodów odsetkowych) zaangażowanego w działalność gospodarczą.

W sektorze publicznym zamiast pojęcia przychodów często używa się pojęć wpływów (oznaczających wszystkie środki finansowe zasilające sektor publiczny, w tym pożyczki) i dochodów publicznych (oznaczających środki finansowe bezzwrotnie zasilające sektor publiczny, np. dochody podatkowe)⁵. Zamiast pojęcia kosztu używa się często określenia „wydatek”, podkreślając w ten sposób, że sektor publiczny zaspokaja potrzeby zbiorowe społeczeństwa. Trzeba pamiętać, że wydatki publiczne poza zapewnieniem ładu i porządku publicznego (wydatki na służby mundurowe, sądownictwo i administrację publiczną) są kierowane także na realizację funkcji społecznych (zapewnienie wsparcia dla grup społeczeństwa o niskich dochodach) i ekonomicznych (stymulacja wzrostu gospodarczego)⁶.

Efektywność można rozpatrywać z perspektywy gospodarki, przedsiębiorstwa, poszczególnych procesów w przedsiębiorstwie, a także pojedynczych pracowników (stanowisk pracy). W tym ostatnim ujęciu oznacza ona relację między korzyściami a nakładami materialnymi i niematerialnymi związanymi z pracą ludzką⁷.

Efektywność na poziomie gospodarki rozpatruje się z perspektyw produkcyjnej, alokacyjnej, innowacyjnej i dystrybucyjnej. Efektywność produkcyjna jest osiągnięta, gdy przy danych ograniczeniach podaży (reprezentowanych przez koszty konieczne do poniesienia przez producentów) i popytu (reprezentowanych przez preferencje konsumentów) następuje maksymalizacja produkcji⁸. Efektywność alokacyjna wiąże się z umieszczeniem zasobów w tych dziedzinach wytwarzania, które społeczeństwo ceni najbardziej (dających największą użyteczność). Efektywność innowacyjna oznacza, że używane technologie pozwalają na uzyskanie najwyższej możliwej wydajności zasobów gospodarczych. Efektywność dystrybucyjna występuje, gdy żaden z podmiotów nie stara się zmieniać istniejącej struktury podziału wytworzonego produktu⁹.

Z takim ujęciem efektywności wiąże się koncepcja tzw. optimum Pareto, łącząca efektywność z maksymalizacją dobrobytu. Zgodnie z tą koncepcją gospodarka wytwarza efektywnie, jeśli przy danych zasobach (w tym dostępnej technice) dostarcza najbardziej pożądanego zestawu dóbr. Gospodarka wytwarza na granicy możliwości produkcyjnych – nie da się zwiększyć produkcji jednego dobra, nie ograniczając (przesuwając zasobów) produkcji innego dobra, a wzrostu dobrobytu jednostki nie można osiągnąć bez pogorszenia

⁵ Owsiak S.: *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*. PWN, Warszawa 2001, s. 152-153.

⁶ Sztaba S. (red.): *Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007, s. 506.

⁷ Mesjasz J.: *Efektywność pracowników w perspektywie ekonomicznej i psychologicznej*, [w:] Urbaniak B. (red.): *Efektywność zarządzania zasobami ludzkimi*. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011, s. 54.

⁸ Kamerschen D.R., McKenzie R.B., Nardinelli C.: *Ekonomia*. Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1991, s. 61.

⁹ Sztaba S. (red.): *Ekonomia...*, op. cit., s. 104.

sytuacji innej jednostki¹⁰. Pareto zakłada, że stan optymalny wiąże się z jednomyślną aprobatą, nie pociągając za sobą wywołujących konflikty dążeń do zmian podziału dobrobytu¹¹.

Pojęcie efektywności jako różnicy (proporcji) między efektami i nakładami jest jednoznaczne w teorii ekonomii. Inne nauki społeczne często rozszerzają definicję efektywności z perspektywy przedmiotu prowadzonych przez siebie badań. W teorii zarządzania często efektywność kojarzy się ze skutecznością i sprawnością. Część autorów wręcz definiuje efektywność za pośrednictwem skuteczności, określając, że działanie efektywne to działanie skuteczne (robienie właściwych rzeczy z perspektywy przyjętych celów, stopień realizacji celów) i sprawne (robienie rzeczy we właściwy sposób, stosunek korzyści związanych z osiągniętymi celami do nakładów)¹². Skuteczność jest oceniana z perspektywy stopnia osiągnięcia oczekiwanych rezultatów. Miernikami oceny skuteczności mogą być jakość świadczonych usług, liczbę zrealizowanych zadań, terminowość itp.¹³

Trzeba podkreślić, że z perspektywy teorii ekonomii efektywność i skuteczność nie są tożsame. Przedsiębiorstwo może być jednocześnie efektywne i nieskuteczne albo skuteczne i nieefektywne (dodatkowym wariantem jest jednoczesna skuteczność i efektywność albo nieskuteczność i nieefektywność)¹⁴. Cele mogą być błędnie przyjęte z perspektywy długookresowych interesów gospodarki (przedsiębiorstwa), a ich skuteczne i sprawne przeprowadzenie może spowodować pogorszenie sytuacji gospodarczej (w sytuacji gdy na ich realizację przeznaczono zbyt dużo środków).

2. Efektywność z perspektywy społecznej

Efektywność w ujęciu społecznym nie zawsze jest tożsama z efektywnością ekonomiczną. W ujęciu ekonomicznym rozpatruje się przede wszystkim efektywność produkcyjną (maksymalizację produkcji), uzależnioną od efektywności alokacyjnej i innowacyjnej. Mniejszą wagę przywiązuje się do efektywności dystrybucyjnej. W ujęciu społecznym efektywność dystrybucyjna odgrywa rolę dominującą. Z perspektywy społecznej uwzględnia się dodatkowo tzw. koszty społeczne prowadzenia działalności gospodarczej

¹⁰ Samuelson P.A., Nordhaus W.D.: *Ekonomia...*, op. cit., s. 40-41, 247-248, 443.

¹¹ Blaug M.: *Teoria ekonomii. Ujęcie retrospektywne*. PWN, Warszawa 2000, s. 604-607.

¹² Poczowski A.: *Efektywność architektury funkcji HR w procesie tworzenia wartości dla interesariuszy*, [w:] Bohdziewicz P. (red.): *Efektywność gospodarowania kapitałem ludzkim*. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011, s. 47-48; Skowron-Mielnik B.: *Efektywność pracy – próba uporządkowania pojęcia*. „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi”, nr 1, 2009, s. 34-35.

¹³ Stor M.: *Międzykulturowe uwarunkowania pomiaru efektywności i skuteczności ZZL w korporacjach międzynarodowych*, [w:] Urbaniak B. (red.): *Efektywność zarządzania zasobami ludzkimi*. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011, s. 80.

¹⁴ Marciniak S. (red.): *Makro i mikroekonomia. Podstawowe problemy*. PWN, Warszawa 2002, s. 258.

(wszystkie bezpośrednie i pośrednie straty ponoszone przez otoczenie przedsiębiorstw). Wśród kosztów społecznych wymienia się najczęściej: zanieczyszczenie środowiska, zmniejszenie wartości majątku, uszczerbek na zdrowiu okolicznych mieszkańców, wyczerpywanie bogactw naturalnych. W pełnym rachunku społecznym należy uwzględnić także korzyści zewnętrzne, które w otoczeniu mogą generować przedsiębiorstwa, tj.: działania dotyczące ochrony środowiska (monitorowanie, budowa oczyszczalni, ochrona gleby, powietrza), przyczynianie się do rozwoju ochrony zdrowia, nauki i oświaty¹⁵.

Często rozpatrywanym w teorii przykładem sprzeczności między ekonomicznym i społecznym podejściem do efektywności jest wybór przez przedsiębiorstwo technologii produkcji. Przedsiębiorstwo może wybrać technologię najtańszą, uciążliwą dla środowiska naturalnego, która z perspektywy przedsiębiorstwa zapewnia mu konkurencyjność, wywołuje jednak wieloletnie straty w otoczeniu przyrodniczym i społecznym¹⁶. W praktyce sytuacjom takim przeciwdziała państwo, starając się wyeliminować niebezpieczeństwo generowania ujemnych skutków działalności gospodarczej przez działania regulacyjne (wprowadzając ograniczenia możliwości wykorzystywania uciążliwych dla otoczenia technologii i wprowadzając opłaty za zanieczyszczenie środowiska)¹⁷.

Próba pogodzenia efektywności w ujęciu ekonomicznym i społecznym jest koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR), która stara się nakłonić zarządzających przedsiębiorstwem nie tylko do działań niesprzecznych z interesem społecznym, lecz także do działań prospołecznych, traktowanych w kategoriach inwestycji. Trzeba podkreślić, że społeczna odpowiedzialność biznesu jest różnie definiowana przez różnych autorów i w dalszym ciągu trwają spory co do jej zakresu¹⁸. Najbardziej ogólną definicję CSR zawiera „Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw”, gdzie CSR jest definiowana jako odpowiedzialność przedsiębiorstw za ich wpływ na społeczeństwo¹⁹. Rozwijając nieco definicję, można stwierdzić, że CSR jest dążeniem do uzyskania równowagi ekonomicznej, społecznej i ekologicznej w relacjach

¹⁵ Kryk B.: Rachunek sozoeconomiczny działalności gospodarczej na przykładzie energetyki zawodowej regionu szczecińskiego. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2003, s. 73-78, 122-133; Jankowska-Kłapkowska A.: Makroekonomiczny i mikroekonomiczny rachunek zasobów przyrody w Polsce. „Ekonomia i Środowisko”, nr 8, 1993, s. 7-12; Piontek B., Piontek F., Piontek W.: Ekorozwój i narzędzia jego realizacji. Ekonomia i Środowisko, Białystok 1997, s. 12-13; Piontek F.: Sozoeconomiczny rachunek efektywności działalności gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej i samorządności terytorialnej. Ekonomia i Środowisko. Białystok 1996, s. 12-14; Marciniak S. (red.): Makro..., op. cit., s. 110, 112.

¹⁶ Milewski R. (red.): Elementarne..., op. cit., s. 18.

¹⁷ Marciniak S. (red.): Makro..., op. cit., s. 128.

¹⁸ Dahlsrud A.: How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions, www.interscience.wiley.com, p. 1-11; Fifka M.S.: Towards a More Business-Oriented Definitions of Corporate Social Responsibility: Discussing the Core Controversies of a Well-Established Concept. “Journal of Service Science and Management”, No. 2, 2009, p. 312-314.

¹⁹ EC Communication „A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsibility”, 17 January 2012, www.eurocoop.coop, p. 2-3.

przedsiębiorstwa z jego interesariuszami²⁰. Jako interesariusze traktowane są wszystkie osoby i instytucje zainteresowane powodzeniem realizacji celów określonego przedsiębiorstwa²¹. Oczekiwania interesariuszy są uwzględniane w polityce przedsiębiorstwa, które z kolei oczekuje od interesariuszy wsparcia w okresach kryzysowych²².

Zidentyfikowanie i uwzględnianie w procesie zarządzania przedsiębiorstwem oczekiwań interesariuszy umożliwia mu stabilny i trwały rozwój, przyczyniając się do poprawy jego pozycji konkurencyjnej w długim okresie²³. Przedsiębiorstwo przestrzegające zasad społecznej odpowiedzialności biznesu działa w przyjaznym otoczeniu, przyczyniając się jednocześnie do poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej w tym otoczeniu²⁴. Na potrzeby opracowania istotne jest rozróżnienie otoczenia bliższego (rynek, dostawcy, klienci, kredytodawcy) i dalszego (sytuacja społeczna, polityczna, prawna). Według kryterium charakteru elementów tworzących otoczenie, można je podzielić na otoczenie: ekonomiczne, społeczne, techniczne, polityczne, prawne, przyrodnicze i kulturowe²⁵.

W ujęciu R.W. Griffina społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa obejmuje jego „elektorat”, środowisko przyrodnicze oraz ogólny dobrobyt społeczny²⁶. Do interesariuszy (elektoratu) poza właścicielami i pracownikami należą także klienci, dostawcy, wierzyciele, społeczność lokalna, grupy interesu, stowarzyszenia handlowe, władze (lokalne, centralne, innych państw), sądy, szkoły i uniwersytety. Do podstawowych (wyjściowych) celów stawianych przed przedsiębiorstwem w ujęciu ekonomicznym (maksymalizacja zysku i wartości przedsiębiorstwa), które dominują z perspektywy właścicieli i naczelnej kadry kierowniczej, koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa dodaje nastawienie na porozumienie z interesariuszami. W pierwszej kolejności należy zapewnić odpowiednie warunki pracy i wynagrodzenia dla pracowników. Ponadto przedsiębiorstwo powinno uwzględniać w swych decyzjach interesy partnerów rynkowych (dostawców, klientów i kredytodawców) oraz przyczyniać się do rozwiązywania problemów społecznych w regionie i kraju (tworzyć miejsca pracy, przyczyniać się do poprawy warunków życia ludności, dbać

²⁰ Rok B.: Społeczna odpowiedzialność biznesu, [w:] Gasparski W. (red.): Biznes, etyka, odpowiedzialność. PWN, Warszawa 2012, s. 424.

²¹ Więcej na temat pojęcia i rodzajów interesariuszy patrz: Rybak M.: Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. PWN, Warszawa 2004, s. 43-50.

²² Penc J.: Zarządzanie w warunkach globalizacji. Difin, Warszawa 2003, s. 84-85; Sudół S.: Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem. PWE, Warszawa 2006, s. 72.

²³ Smith R.E.: Defining Corporate Social Responsibility: A System Approach for Socially Responsible Capitalism. University of Pennsylvania, Philadelphia, Pennsylvania 2011, p. 13.

²⁴ Paliwoda-Matiolańska A.: Odpowiedzialność społeczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem. C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 77.

²⁵ Williamson D., Jenkins W., Cooke P., Moreton K.M.: Strategic Management and Business Analysis. Elsevier Butterworth Heinemann, Amsterdam, Boston 2004, p. 85-86; Nellis J.G., Parker D.: Principles of Business Economics. Prentice Hall, Harlow, London 2006, p. 344-346; Wehrich H., Koontz H.: Management. A Global Perspective. McGraw-Hill, New York, St. Louis 1993, p. 59-65; Sudół S.: Przedsiębiorstwo..., op. cit., s. 44-46.

²⁶ Griffin R.W.: Podstawy zarządzania organizacjami. PWN, Warszawa 1996, s. 146-148.

o środowisko przyrodnicze, wspierać ogólny dobrobyt społeczny)²⁷. W odniesieniu do środowiska przyrodniczego przedsiębiorstwo powinno skupić się na zapobieganiu emisji i usuwaniu zanieczyszczeń oraz przeciwdziałaniu awariom, mogącym mieć skutki dla środowiska. Wspieranie ogólnego dobrobytu społecznego obejmuje sobą działalność charytatywną, wspieranie kultury, oświaty i ochrony zdrowia²⁸.

Zdaniem zwolenników liberalizmu gospodarczego koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu idzie zbyt daleko. Przedsiębiorstwo powinno skupiać się na uzyskaniu nadwyżki ekonomicznej przy przestrzeganiu zasad gospodarki rynkowej. Przestrzeganie zaleceń koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu pociąga za sobą koszty, zmniejszając konkurencyjność ekonomiczną, niepotrzebnie absorbuje czas i energię zarządzających. Rozwiązywanie problemów społecznych powinno zostać w obszarze odpowiedzialności sektora publicznego²⁹.

Z perspektywy ekonomicznej stanowiska zwolenników i przeciwników wdrażania do zarządzania społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa są do pogodzenia. Sprzeciw ze strony zwolenników liberalizmu gospodarczego w stosunku do tej koncepcji opiera się na przekonaniu o niepotrzebnym generowaniu kosztów. Tymczasem większość kosztów związanych z działaniami zaliczanymi do społecznej odpowiedzialności biznesu można potraktować jako inwestycje w długookresowy rozwój przedsiębiorstwa. Dotyczy to zwłaszcza otoczenia bliższego i personelu. Etyczna współpraca z dostawcami, odbiorcami i kredytodawcami (rzetelne, terminowe rozliczenia finansowe, terminowy i zgodny z umową zwrot pożyczek) zapewnia przedsiębiorstwu stałość dostaw surowców, materiałów, urządzeń i kapitału oraz ułatwia zbyt wytworzonej produkcji³⁰. Odpowiednio traktowani pracownicy odwdzięczają się pracodawcy odpowiednią wydajnością pracy.

Wątpliwości budzi możliwość odzyskania nakładów przeznaczonych na inwestowanie w otoczenie dalsze. Jeśli chodzi o otoczenie przyrodnicze, minimalne standardy wymusza na przedsiębiorstwie działalność regulacyjną państwa. Działalność na rzecz środowiska społecznego poprawia wizerunek przedsiębiorstwa w otoczeniu i ułatwia jego funkcjonowanie. Nawet działania charytatywne, których pozytywny wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstwa jest niemierzalny w przeciwieństwie do kosztów ich podjęcia, może poprawić pozycję przedsiębiorstwa, wzbudzając zainteresowanie nim potencjalnych pracowników, dostawców i odbiorców (choćby ze względu na sygnał o dobrej kondycji przedsiębiorstwa, mogącego sobie pozwolić na taką działalność).

²⁷ Sudół S.: *Przedsiębiorstwo...*, op. cit., s. 74-75.

²⁸ Griffin R.W.: *Podstawy zarządzania organizacjami...*, op. cit., s. 148-149.

²⁹ Friedman M.: *Kapitalizm i wolność*. Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 1993, s. 127; Bartkowiak G.: *Społeczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie teoretycznym i empirycznym*. Difin, Warszawa 2011, s. 23-24; Fifka M.S.: *Towards a More Business-Oriented Definition...*, op. cit., p. 315; Rybak M.: *Etyka menedżera...*, op. cit., s. 18-21.

³⁰ Smith R.E.: *Defining Corporate Social Responsibility...*, op. cit., p. 12-13.

3. Mierzenie efektywności

Rachunek ekonomiczny polega na porównaniu efektów i nakładów związanych z działalnością ekonomiczną w celu określenia optymalnych decyzji gospodarczych. Porównanie efektu i nakładu z danej działalności gospodarczej może opierać się na obliczeniu różnicy tych wielkości lub ilorazu nadwyżki efektów nad nakładami w stosunku do nakładów. Różnica określa zysk na działalności, proporcja zysku do nakładów obrazuje natomiast rentowność działalności gospodarczej. Obie te wielkości powinny być rozpatrywane jednocześnie i w długim okresie. Można osiągnąć bardzo dużą rentowność w krótkim okresie, która nie świadczy o perspektywach przetrwania przedsiębiorstwa na rynku (np. jednorazowa udana transakcja handlowa). Sam zysk o określonej wysokości bez uwzględnienia skali przychodów także nie jest wystarczający dla oceny efektywności działań przedsiębiorstwa (zysk w wysokości 100 tysięcy złotych może być satysfakcjonujący dla samodzielnie prowadzącego drobną działalność gospodarczą, nie wzbudzi natomiast zadowolenia akcjonariuszy dużej spółki giełdowej).

W praktyce pomiar efektywności opiera się na miernikach produktywności zasobów i/lub wskaźnikach finansowych określających rentowność. Najbardziej syntetycznymi miernikami oceny efektywności wykorzystania zasobów są wielkość (wartość) produkcji odniesiona do jednostki pracy lub jednostki kapitału. W przypadku pracy miarą efektywności jest wydajność, która może być mierzona w jednostkach finansowych (wartość sprzedaży przypadająca na jednego zatrudnionego) lub naturalnych (sztuki, tony, litry, metry przypadające na jednego pracownika)³¹. Wydajność pracy można mierzyć w ujęciu indywidualnym (pojedynczego pracownika, wydajność w danym przedsiębiorstwie) oraz społecznym (wydajność w branży, gałęzi lub całej gospodarce)³². Obrazem produktywności kapitału rzeczowego jest wydajność maszyn i urządzeń, materiałochłonność, energochłonność itp. Dla utrzymania konkurencyjności przedsiębiorstwo powinno dążyć do stałego wzrostu produktywności (wydajności) kapitału i pracy dzięki wprowadzaniu postępu technicznego, określanego jako stosowanie nowej wiedzy technicznej i organizacyjnej (rekombinacji zasobów kapitału i pracy w procesach wytwórczych)³³.

Efektywność wykorzystania wszystkich zasobów pozostających w gestii przedsiębiorstwa odzwierciedlają uzyskiwane przez przedsiębiorstwo wyniki finansowe. Analizy rentowności przedsiębiorstwa, opierającej się na danych ze sprawozdań finansowych, dokonuje się zwykle w ujęciu: rentowności sprzedaży (stosunek zysku do sprzedaży netto), rentowności majątku

³¹ Sztaba S. (red.): *Ekonomia...*, op. cit., s. 105, 506.

³² Marciniak S. (red.): *Makro...*, op. cit., s. 70.

³³ Woźniak M.G.: *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*. Akademia Ekonomiczna, Kraków 2004, s. 116.

(stosunek zysku do wartości aktywów) oraz rentowności finansowej (stosunek zysku do wartości kapitału własnego)³⁴.

Jeśli efektywność rozpatrujemy w skali makroekonomicznej z uwzględnieniem efektywności społecznej, państwo może zdecydować się na działania nieefektywne z perspektywy finansowej. Przykładem takich działań są inwestycje w ochronę środowiska, w przypadku których w kalkulacji opłacalności należy uwzględnić poprawę warunków życia (wartość strat ekonomiczno-ekologicznych, które dzięki inwestycji nie wystąpią)³⁵.

4. Podsumowanie

Efektywność w ujęciu ekonomicznym w skali ogólnogospodarczej jest rozpatrywana przede wszystkim z perspektywy efektywność produkcyjnej, alokacyjnej i innowacyjnej. Opiera się na porównaniu efektów i nakładów związanych z daną działalnością gospodarczą (różnicy tych wielkości lub ilorazu nadwyżki efektów nad nakładami w stosunku do nakładów). Na poziomie przedsiębiorstwa pomiar efektywności opiera się na miernikach produktywności zasobów (produktywność kapitału, wydajność pracy) i/lub wskaźnikach finansowych określających rentowność (sprzedaży, aktywów, kapitału własnego).

W ocenie efektywności w ujęciu społecznym dominującą rolę odgrywa efektywność dystrybucyjna. Próbą pogodzenia efektywności w ujęciu ekonomicznym i społecznym jest koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu. Większość kosztów związanych z działaniami zaliczanymi do społecznej odpowiedzialności biznesu można potraktować jako inwestycje w długookresowy rozwój przedsiębiorstwa, zwłaszcza jeśli chodzi o personel i interesariuszy tworzących otoczenie bliższe. Wątpliwości budzi możliwość odzyskania nakładów przeznaczonych na „inwestowanie” w otoczenie dalsze. Działalność na rzecz środowiska społecznego, w tym działania charytatywne, poprawiają wizerunek przedsiębiorstwa w otoczeniu i ułatwiają jego funkcjonowanie, ich efekty są w większości trudno mierzalne.

---

³⁴ Sierpińska M., Jachna T.: Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. PWN, Warszawa 1994, s. 103-108.

³⁵ Piontek B., Piontek F., Piontek W.: Ekorozwój i narzędzia jego realizacji..., op. cit., s. 46-48.

Bibliografia

1. Bartkowiak G.: Społeczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie teoretycznym i empirycznym. Difin, Warszawa 2011.
2. Blaug M.: Teoria ekonomii. Ujęcie retrospektywne. PWN, Warszawa 2000.
3. Dahlsrud A.: How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions, www.interscience.wiley.com.
4. EC Communication „A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsibility”, 17 January 2012, www.eurocoop.coop.
5. Sztaba S. (red.): *Ekonomia od A do Z*. Encyklopedia podręczna. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
6. Milewski R. (red.): *Elementarne zagadnienia ekonomii*. PWN, Warszawa 1994.
7. Fifka M.S.: Towards a More Business-Oriented Definitions of Corporate Social Responsibility: Discussing the Core Controversies of a Well-Established Concept. “Journal of Service Science and Management”, No. 2, 2009.
8. Friedman M.: *Kapitalizm i wolność*. Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 1993.
9. Jankowska-Kłapkowska A.: Makroekonomiczny i mikroekonomiczny rachunek zasobów przyrody w Polsce. *Ekonomia i Środowisko*, nr 8, 1993.
10. Griffin R.W.: *Podstawy zarządzania organizacjami*. PWN, Warszawa 1996.
11. Kamerschen D.R., McKenzie R.B., Nardinelli C.: *Ekonomia*. Fundacja Gospodarcza NSZZ “Solidarność”, Gdańsk 1991.
12. Kryk B.: *Rachunek sozoekonomiczny działalności gospodarczej na przykładzie energetyki zawodowej regionu szczecińskiego*. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2003.
13. Marciniak S. (red.): *Makro i mikroekonomia. Podstawowe problemy*. PWN, Warszawa 2002.
14. McConnell C.R.: *Economics*. McGraw-Hill, New York, St. Louis 1984.
15. Mesjasz J.: *Efektywność pracowników w perspektywie ekonomicznej i psychologicznej*, [w:] Urbaniak B. (red.): *Efektywność zarządzania zasobami ludzkimi*. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011.
16. Nellis J.G., Parker D.: *Principles of Business Economics*. Prentice Hall, Harlow, London 2006.
17. Owsiak S.: *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*. PWN, Warszawa 2001.
18. Paliwoda-Matiolańska A.: *Odpowiedzialność społeczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem*. C.H. Beck, Warszawa 2009.
19. Penc J.: *Zarządzanie w warunkach globalizacji*. Difin, Warszawa 2003.

20. Piontek B., Piontek F., Piontek W.: Ekorozwój i narzędzia jego realizacji. Ekonomia i Środowisko, Białystok 1997.
21. Piontek F.: Sozoeconomiczny rachunek efektywności działalności gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej i samorządności terytorialnej. Ekonomia i Środowisko, Białystok 1996
22. Poczowski A.: Efektywność architektury funkcji HR w procesie tworzenia wartości dla interesariuszy, [w:] Bohdziewicz P. (red.): Efektywność gospodarowania kapitałem ludzkim. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011.
23. Milewski R., Kwiatkowski E. (red.): Podstawy ekonomii. PWN, Warszawa 2005.
24. Rok B.: Społeczna odpowiedzialność biznesu, [w:] Gasparski W. (red.): Biznes, etyka, odpowiedzialność. PWN, Warszawa 2012.
25. Rybak M.: Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. PWN, Warszawa 2004.
26. Samuelson P.A., Nordhaus W.D.: Ekonomia, t. 1. PWN, Warszawa 2006.
27. Sierpińska M., Jachna T.: Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. PWN, Warszawa 1994.
28. Skowron-Mielnik B.: Efektywność pracy – próba uporządkowania pojęcia. „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi”, nr 1, 2009.
29. Smith R.E.: Defining Corporate Social Responsibility: A System Approach for Socially Responsible Capitalism. University of Pennsylvania, Philadelphia, Pennsylvania 2011.
30. Stor M.: Międzykulturowe uwarunkowania pomiaru efektywności i skuteczności ZZL w korporacjach międzynarodowych, [w:] Urbaniak B. (red.): Efektywność zarządzania zasobami ludzkimi. Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011.
31. Sudoł S.: Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem. PWE, Warszawa 2006.
32. Wehrich H., Koontz H.: Management. A Global Perspective. McGraw-Hill, New York, St. Louis 1993.
33. Williamson D., Jenkins W., Cooke P., Moreton K.M.: Strategic Management and Business Analysis. Elsevier Butterworth Heinemann, Amsterdam, Boston 2004.
34. Woźniak M.G.: Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne. Akademia Ekonomiczna, Kraków 2004.

Abstract

Effectiveness in the economic approach is considered in a general-economic scale in the article (from a perspective of production, allocation and innovative effectiveness) and on the level of company (based on capital and work productivity/efficiency measures as well as on financial indicators related to effectiveness). In the social approach the distribution effectiveness has a leading role. An attempt to reconcile effectiveness in the economic depiction with the social one is a concept of corporate social responsibility (CSR). Most of the costs connected with actions in frames of CSR, directed to personnel and stakeholders who constitute closer environment, may be treated as investments in long-term company development. Actions aimed at social environment, including charity actions, improve company image in the environment and facilitate its functioning, however, their effects are not measurable.